

Szondi Lipót: „Vedd kezedbe sorsodat”

Amennyiben Szondi Lipót munkásságának lényegét egyetlen mondatban kellene összefoglalni, úgy ez a mondat a következőképpen hangzana: bármilyen genetikai örökséget is hozunk magunkkal – legyen az akár fejlődési rendellenesség vagy egy különleges zenei képesség – saját kezünkben van a döntés, hogy életünket hogyan akarjuk, és hogyan fogjuk leélni. A Pszinapszis idejének témájának címe: *„Utak labirintusa: életünk során folyamatosan döntések előtt állunk”* Szondi elmélete azt elemzi, hogyan vagyunk (és leszünk) képesek a legjobb döntés meghozatalára. De mielőtt ezt megválaszolnánk, ismerkedjünk meg Szondi személyével és munkásságával.

Szondi (Sonnenstein) Lipót¹ apjának második házasságából, tizenkettedik gyerekként született. Apja cipész, és bár ebből élt, munkáját nem szerette. Bölcsész-alkatú hívő zsidó volt, minden percét, mondhatnánk egész életét zsidó írások tanulmányozásának szentelte. A család 1898-ban Budapestre települt át, Leopold (Lipót) fia ötéves volt, és itt kezdte el az iskolát. Ekkor a családot a már felnőtt fiú- és lánygyermek tartották el, így az apa hajnaltól sötétedésig olvashatta a héber könyveket. Szondi így ír erről az időszakról: *„Ebben a környezetben apám vallásos emberré nevelt, mégis más tényezőknek is szerepet kellett játszaniuk abban, hogy a hét fiúgyermekből egyedül én voltam az, aki haláláig mindig elkísértem őt a templomba”*.²

Orvos fivére hatására Szondi is orvos lett. Az I. világháborúban, „cselédkönyves orvosként” szanitéc, majd diplomájának megszerzését követően csapatorvos lett. A háború után (1919) Ranschburg Pál meghívta az Apponyi Poliklinika pszichológiai laboratóriumába, ahol pszichológiai, endokrinológiai praxist illetve kutatást folytatott, elsősorban alkattani, örökléstani és hormonális kérdésekkel foglalkozott.

1927-től a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán pszichopatológiát oktatott, és vezette a Főiskola Kórtani és Gyógytani Laboratóriumát. Létrehozott egy munkacsoportot, mondhatnánk iskolát alapított, és megszállottként dolgozott munkatársaival,³ akiktől diktatórikus módon maximális erőfeszítést követelt. Egy órája jellemző mondása az egész szakmában máig ismert: egy napon, későn este, amikor a csoport már reggel óta szünet nélkül dolgozott, azzal vetett véget a munkának: „mára elég, a többit vigyék haza, otthon dolgozzanak rajta, és reggel tegyék az íróasztalomra.” Másnap – nem találva az íróasztalon a „házi feladatot” reklamált, amire a nemrégiben nősült Mérei Ferenc mentegetődzve megemlítette, hogy előző nap tizenkét órán át dolgoztak, és csak későn értek haza, Szondi mérgesen azt kérdezte: „- de hát maguk mit csináltak az egész éjszaka..?!”

A laboratóriumban folytatott családfakutatás 1936-tól 1940-ig tartott, ez volt elméletének, a „sorsanalízisnek” első korszaka. 1940-ben, a zsidótörvények életbelépésekor, felmentették állásából, ettől kezdve szerény (és illegális) magánpraxisából élt. 1944. júl. 30-án egy cionista

---

¹ 1893. március 11. Nyitra, –1986. január 27. Küsnacht (Svájc).

² Apja halálakor Szondi 18 éves volt.

³ Munkatársai: Mérei Ferenc és felesége, Mérei Vera, Balázs Péter, Benedek István, (Benedek Elek író fia.) és még sokan mások). létrehozott egy munkacsoportot, mondhatnánk: iskolát alapított. Diktatórikus módon maximális erőfeszítést követelt, egy jellemző mondása az egész szakmában elterjedt. „- és maguk mit csinálnak egész éjszaka..?!)

mentőakció keretében úgy döntött, hogy felszáll az úgynevezett „Kasztner-vonatra”⁴ és „elhagyta” Magyarországot, majd csalódva a be nem tartott ígéretekben, Bergen–Belsenben, egy munkatáborban landolt. Amikor az amerikai hadsereg 1944. december 7.-én felszabadította a tábort, Szondi nem tért vissza Magyarországra, hanem Svájcban telepedett le. Hogy a hatóságok ezt számára lehetővé tették, ill. engedélyezték, ebben Jungnak állítólag fontos szerepe volt. Ennek ellenére Junggal összesen egyszer találkoztak, holott Zürichben alig ötpercnnyire laktak egymástól.

Bár Szondi elméletét még a Magyarországon eltöltött 25 év alatt dolgozta ki, de az elmélet experimentális bizonyítására hivatott, majd a róla elnevezett Szondi-tesztnek csupán alapjait fektette le: a 4 vektort, a 8 faktort és a 16 tendenciát.⁵ Magát a végleges vizsgáló eljárást – amit ma „tízprofilos” Szondi-tesztnek nevezünk, és amely már matematikai számításokkal is konkretizált – már Svájcban hozta létre, ahol pályája kiteljesedhetett. 1947-ben, Zürichben megalapította a Kísérleti Ösztöndiagnosztikai és Sorsanalitikai Munkaközösséget, 1958-ban létrehozta a Sorspszichológiai Nemzetközi Kutatási Központot, 1961-ben pedig a Svájci Sorsanalitikus társaságot. 1969-ben egy gyógyult páciens családjának nagyvonalú adományából jött létre a Szondi Intézet (Stiftung-Szondi-Institut), 1981-ben pedig a Sorbonne Szondit díszdoktorává fogadta. 1986. január 24.-én a svájci Küsnachtban, 93 éves korában halt meg. Magyarországon egykori tanítványa, a Brazíliában élt Balázs Péter dr. 1993-ban 100.000.- CHF tőkével létesítette a Szondi Lipót Emlékalapítványt, amely ápolja és továbbfejleszti Szondi szellemi hagyatékát.

Szondi elméletének legfontosabb tézisei a következők:

A tudattalanban olyan családi minták rakódnak le, melyek az utódok sorsát determinálják. Ez a "családi tudattalan" alakítja ki az ún. "kényszersorsot".⁶ Az állásfoglaló-én azonban képes arra, hogy az említett motiváló hatás ellenében döntsön, majd válasszon, ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a mindaddig nem-tudatosuló hatások tudatosulhassanak. Ez az „irányítható fatalizmus” elmélete. A „családi tudattalan” fogalmának létrehozatalával Szondi hidat akart építeni freudi személyes tudattalan, valamint a jungi kollektív tudattalan között.

Amikor a múlt század harmincas éveiben Szondi létrehozta elméletét, a genetikai kutatás még csak az elején járt, és Szondi elméletét forradalmi újításként fogadták. 1940-ig folyamatosan családfák feltárásával foglalkozott, és felmenők genetikai problémáinak örökletességét kutatta. Kutatásainak tapasztalataiból építette fel elméletét, amelyet „irányítható determinizmusnak”⁷ nevezett el. Eszerint a felmenőktől örökölt tényezők meghatározzák ugyan sorsunkat, de ez nem fátum vagy végzet, mivel mi dönt~~het~~ünk arról, hogy passzívan megmaradunk-e a velünk született, génjeink által determinált lehetőségeink határai között, vagy hajlandóak vagyunk egyedspecifikus képességünk kibontására. Megelégszünk-e azzal, amit az örökletes tényezők és a környezeti hatás bennünk együttesen létrehozott, *csak* azt tesszük, amit elvárnak tőlünk, vagy meghozzuk a magunk döntéseit.

---

⁴ Kasztner Rezső, az Erdélyből áttelepült cionista zsidó vezető addig tárgyalt a magas rangú (korrupt) német katonatisztekkel, amíg azok beleegyeztek, hogy 1685 zsidó származású magyar állampolgár számára, vagyonuk átadása ellenében, lehetővé teszik a deportálás elől Svájcba való menekülését. (Részletesebben l. később.)

⁵ A 2013-ban, az ELTE-n megnyitott Szondi-kiállításon látható volt az eredetileg elkészült ötödik vektor, amelyik végül nem került be a tesztbe.

⁶ Mai terminológia szerint ezt a látens-tanulásnak tulajdonítjuk.

⁷ Determinál: (fil) „okozati szükségszerűséggel meghatároz, kijelöl”. (Idegen szavak szótára, Bp. Akadémiai Kiadó, 2002)

Összefoglalva: sorsunkat elsődlegesen „génrokonságunkra” épülő *tudattalan* döntéseink irányítják, ez elsősorban szerelemi társunk, barátaink, foglalkozásunk kiválasztásában figyelhető meg. Választásainkat a bennünk nem tudatosuló genetikai befolyás (is) irányítja: ezt nevezte el Szondi genotropizmusnak.

Első sorspszichológiai közleménye (Analysis of Marriages) az Acta Psychologicában 1937-ben jelent meg. Ebben beszámol arról a megfigyeléséről, hogy a párkapcsolati választásokban egy gyakran ismétlődő jelenség figyelhető meg: a pár tagjai önmagukhoz *vagy* hasonló karaktertulajdonságokkal rendelkező partnert választanak, vagy a magukéval éppen ellentétes karakterű társat részesítik előnyben. Felfigyelt továbbá arra, hogy ez a jelenség egy adott családon belül többször is megismétlődik: a feltárt családfák azt látszottak igazolni, hogy ilyen, vagy ehhez hasonló döntés a felmenők között korábban már többször előfordult. Az érintett személyekkel végzett interjúkból az is egyértelművé vált, hogy ezek a döntések nem voltak tudatosak, sőt a döntést meghozó személyekben még utólag sem tudatosultak, és e tapasztaltak alapján Szondi felállította a már ismertetett hipotézisét.

Mit hasznosíthatunk mindebből a gyakorlatban? Valamennyiünk számára talán az a legfontosabb tanulság, hogy választásainkat megelőző döntéseinket önmagunknak, tudatosan kell meghoznunk. Ha csak tudattalanul éljük – úgymond – „örökletes életünket”, anélkül, hogy tudatosulna bennünk a döntésünket megelőző ambivalenciánk, illetve a döntés meghozatala közben mindaz a számos tudattalan, külső- és belső tényező, amelyek hatásának ki vagyunk téve, akkor csupán sodródunk mindaddig, amíg fel nem figyelünk saját intrapszichés történéseinkre. „Vedd kezedbe sorsodat, és ne bízd magadat génjeid tudattalan irányítására” – mondja Szondi.

Hogy a gének valóban hatással vannak-e sorsunkra, ezt a biológia és a medicina is bebizonyította, csak emlékeztetőül idézem fel a diabetest, vagy más betegséget, amelyeket ugyan nem lehet közvetlenül örökölni, de a hajlamot igen. Tudomásom szerint azonban még e téren sem nevesítettek olyan gént, amely egyértelműen felelőssé tehető lenne a hajlam örökletességéért. Viszont a sorsunkat befolyásoló tényezőkről magunk dönthetünk, például egy fogfájásnál elmegyünk a fogorvoshoz és vállaljuk a kezelést, vagy megnyugtatóan önmagunkat arról, hogy „majd csak elmúlik magától”, és mindaddig elfojtjuk tüneteinket, amíg az csak lehetséges.

Szondi elméletének gyakorlati bizonyítékeként hozta létre a róla elnevezett tesztet. Mivel feltételezése szerint az örökletes (genetikai) tényezők hatást gyakorolnak döntéseinkre, ezért gyakran már az első találkozás alkalmával ösztönösen megérezzük, hogy az illető számunkra rokon- vagy ellenszenves-e. Mindkét esetben fennáll egy bizonyos „génrokonság”, de míg a rokonszenves személlyel közös karaktertulajdonságunkat elfogadjuk, addig ellenszenves választás esetén e génrokonságra jellemző, bennünk is meglévő karaktertulajdonságot titkolni igyekszünk, elfojtjuk, tagadjuk, vagy mindezt igyekszünk titokban tartani – ezért jelöljük meg a hasonló tulajdonságokkal rendelkező, a számunkra nem kellemes tulajdonságokat birtokoló személyt ellenszenvesként.

Szondi nyolc, különböző diagnózisú, általa ún. „ösztönbeteg” fényképét exponálta a vsz.-nek, és a rokon- vagy ellenszenves választásából következtetett arra, hogy a vizsgált személy milyen tudattalan, örökletes (genetikai) hatásnak colt vagy van kitéve. A nyolc ún. „ösztönbetegség”

négy nagy csoportba, nyolc alcsoportba és 16 tényezőbe rendeződik. A négy nagy csoport közül (magyarul tengely, Szondi elnevezésével vektor) az első a szexualitás, a második az intrapszichés történések *kommunikációja* (ezt ma érzelmi intelligenciának neveznénk), a harmadik az önszabályozás (mai terminológiával az önkontroll) végül a negyedik a szociális kapcsolatoknak az ún. vektora, magyarul tengelye. A szexuális vektor két alcsoportja (szakkifejezéssel faktora, magyarul tényezője) a személyszeretet és az aktivitás, e két motívum „genetikai kódját” a homoszexuális illetve lesbikus személyek, valamint sadista, indulati gyilkosok fényképei képviselik, ill. provokálják. Az indulatok tengelyének két alcsoportját epilepsziás és hisztériás betegek fényképei, az énes szabályozás (önkontroll-funkciók) vektorának két alcsoportját katatón és paranoid betegek fényképei, míg a szociális kapcsolatteremtés alcsoportját a depressziós és a mániás betegek fényképei képviselik hívóingerként a tesztben. Szondi feltételezése szerint a felsorolt nyolc betegség jellegzetességeit hordozó gének valamennyiünkben jelen vannak, csak az a kérdés: milyen mennyiségben, és emiatt milyen intenzitással hatnak ránk. Például aki csak az átlagos mennyiségű, paranoiditásért felelős gént hordozza, az kíváncsi, kutató természetű, aki szeretne mindennek a végére járni, de aki ezt a genetikai információt nagy mennyiségben örökli, az paranoid pszichózisban betegedhet meg. Vagy egy másik példával illusztrálva: az átlagos mennyiségű, depresszióért felelős génnel rendelkező személy pesszimista és mindenben a rosszat látja, míg az ennél sokkal több „depressziós gént” birtokoló személy valóban megbetegszik – mondjuk – unipoláris depresszióban. Szondi elmélete szerint tehát az egészséges és a beteg ember között nem minőségi, hanem mennyiségi különbség van, ezt a tesztben a nyolc faktor 32 tendenciája jelzi: rokonszenvi választás formájában (jelölése +) ellenszenvesként való megítéléssel (jelölése –) ambivalencia vagy döntésképtelenség formájában (jelölése ±) végül a közöny, a közömbös attitűd esetén a döntés elutasításának formájában (jelölése 0). És most térjünk vissza az *irányítható* determinizmus elméletehez:

Szondi elméletében többféle sors létezik. Leggyakrabban az úgynevezett „kényszersors” figyelhető meg (pl. egy súlyos fejlődési rendellenességgel született személynek kényszersorsa az a hátrány, amivel a világra jött), és amellyel Szondi a tudatosan kialakított „választott sorsot” állítja szembe, amelyet a személy, figyelembe véve lehetőségeit, a kényszerrel szemben választ. A „karakter-sors” kialakulásában a szignifikáns személlyel (pl. a szülővel) való azonosulási folyamat (identifikáció) hatása nyilvánul meg, míg a „mentális-sors” az észlelés-gondolkodás, a kogníció hatását tükrözi. Ilyen például a pályaválasztást megelőző ambivalencia, majd az ezt feloldó döntés, amikor valaki tudatosan konfrontálódva az elvárásokkal és saját készletével, megváltoztathatja mind a génjei által determinált kényszersorsot, mind a környezet (szülők, fontos családtagoktól) hagyományként örökölt foglalkozással szembeni, tehetségének tudatosítása révén meghozott döntést. A „szociális-sors” a szocio-ökonómiai státusz által meghatározott sors az a társadalmi keret, amelybe valaki beleszületik, és amelynek előnyei (ennél gyakrabban azonban hátrányai) életpályáját bejósolható eredménnyel alakítják. Saját én-erőnk azonban felülbíráhat minden tényezőt, ekkor kezünkbe vesszük sorsunk irányítását. Szondi elméletét összefoglalva: génjeink befolyásolják döntéseinket, amelyek ezután választásokban manifesztálódnak. Mind a döntés, mind a választás forrása a tudattalan is lehet, ilyenkor általában a kényszer-sorsot passzívan elfogadva éljük le életünket. De ha a döntés megelőző ambivalenciát lezárva tudatosan döntünk, a kényszersorssal szemben már a saját, tudatos döntésünkre alapozott *választott sorsunkat* fogjuk élni. Szondi szerint életünk a tudattalan döntések, és a döntéseket követő tudattalan választások sorozata, feladatunk pedig az, hogy ezt a sorozatot

tudatos döntéssel igyekezzünk megszakítani, amennyiben felismerve és tudatosítva saját motivációs háztartásunkat, döntéseinket és választásainkat a külső hatásokkal szemben is képesek vagyunk meghozni.

A validitás:

Az elméletet mindeddig nem támasztotta alá a manapság már jogosan elvárható bizonyíték, bár Bereczkei Tamás (aki a PTE az evolúciós pszichológia professzora) néhány, az utóbbi években publikált munkájában utal arra, hogy Szondi elméletét az evolúciós pszichológia megerősíteni látszik. Az elméletet igazolni hivatott teszt sem rendelkezik statisztikai bizonyítékokkal, eltekintve néhány, a gyakoriságot jelző százalékos mutatótól. Ennek ellenére klinikai és igazságügyi pszichológusok állítják, hogy munkájukban eredményesen használják a Szondi-tesztet.

Hasonló elméletek:

Néhány mondat a Szondiéhoz hasonló elméletekről. Berne az általa 1972-ben publikált „Sorskönyvben” hasonló elméletet tett közzé, mint Szondi, de ő nem az örökletes genetikai tényezőknél, hanem a környezeti, mindenekelőtt a szülői hatásnak tulajdonítja azt a tudattalan döntést, amely sorsunkat irányítja. Meglátása szerint a környezeti tényezők hatására a gyermekben már hatéves koráig eldőlt, mi lesz sorsa, és évekkel később e pályáról csak akkor képes lelépni, ha tudatosul benne: a környezeti ráhatásnak nem mindig szükséges vakon engedelmeskednie. Feladata inkább az, hogy feltárva az extra- és intra-pszichés (ok-okozati) összefüggéseket, önmaga hozza meg döntéseit, hogy sorsát „testre szabottan”, saját, egyedi motívumai alapján irányíthassa. Az élet olyan, mint egy film forgatókönyve, de nem mindegy, hogy passzív nézői, vagy aktív szereplői vagyunk a filmnek. Berne elméletét ezért is nevezi scriptnek, magyarul: forgatókönyvnek. Állítása szerint már maga Freud is felfedezte önmagában saját scriptjének hatását. Erről Berne részletesebben is beszámol a Sorskönyv 459. oldalán.

Berne elméletét patkányokkal végzett kísérletek is megerősítik:⁸ **Viktória:** jól táplált, sok handling, szabad mozgás. **Arturia:** rosszul táplált, kevés handling, ketrec, elhanyagolt. Utódaik: **Viktor:** jól táplált, fejlett, **Artúr:** fejletlen, gyenge. Ők ketten – mivel az anyáuk testvérek, „génrokonok”, és anyjuk sorsának örökletes, valamint az anyák sorsára hatást kifejtő környezeti hatás következményeit hordozták.

A fenti két anya harmadik testvére, **Albertina** Viktóriával együtt jó körülmények között élt, így három fia jól táplált, fejlett és okos patkány volt, ezért kondicionálásban részesülhettek, azaz tanulhattak. Közülük az elsőt, **Tomot**, arra tanították, hogy ha az áramütés elkerülése érdekében gyorsan lenyom egy pedált, nemcsak elkerüli a büntetést, hanem egy finom falatot is kap. Testvérét **Dicket** arra kondicionálták, hogy ha időben lenyom egy másik pedált, nem büntetést, hanem egy pár csepp édes likórt kap, míg a harmadik testvért, **Harryt** arra programozták, hogy az időben lenyomott pedál jutalmául egy, az orgazmushoz hasonlítható kellemes élményhez jut. Miután e műveleteket mindhárman alaposan elsajátították és eredményesen levizsgáztak, egy közös ketrecbe helyezték át őket, ahol valamennyi, de a korábbi, és az egyes patkány-tanonc által ismert, korábbi jellel ellátott pedál megtalálható volt, – és most idézem Berne-t: „szabadon 'dönthettek' arról, hogy az adott jellel egy időben

---

⁸ Berne, E., (1997) Sorskönyv. Bp.: Háttér Kiadó (74-75 o.)

melyik pedált nyomják meg. Mondhatnánk: dönthettek arról, hogy korábbi tanulmányaik alapján mivel töltsék el hátralévő napjaikat: zabálással, részeg fetrengéssel, vagy folyamatos maszturbációs öningerléssel. Sőt: még egy mókuserék is volt a ketrecben, tehát járhattak akár kondi-terembe is. De döntésük csak látszat-döntés volt: mindhárman az elsőként kondicionált 'életmódot' választották: így Tom kórosan elhízott, Dick alkoholista lett, míg Harry szüntelenül maszturbált.”

Továbbra is Berne-t: idézem: „Bár az ember nem laboratóriumi állat, sokszor mégis úgy viselkedik, mintha az volna. Néha ketrecbe zárnak bennünket, és patkányként bánnak velünk. Uraink és parancsolóink kedvükre manipulálnak minket, és közben jól szórakoznak rajtunk. Ha úgy tetszik nekik, vagy ha kísérleteik úgy kívánják, fel is áldoznak bennünket. A ketrecnek azonban sokszor nyitva marad az ajtaja, és ekkor kísétálhatnánk. Ha nem tesszük, nyilván jó sorskönyvi okunk van a bennmaradásra. Ugyanis a ketrec világa ismerős és otthonos, és ha belekóstolunk a nagyvilág örömeibe és rémségeibe, sokszor visszaosonunk nyomógombjainkhoz és pedáljainkhoz, hiszen tudjuk, hogy ha a megfelelő pillanatban lenyomjuk a megfelelő gombot, akkor hozzájuthatunk mindennapi kenyérünkhöz, italunkhoz és szórakozásainkhoz. Az ilyen ketrecben élő ember mégis abban reménykedik, hogy a Nagy Kísérletező egy nap majdcsak megváltja őt, vagy éppen attól retteg, hogy egy könnyed mozdulattal megszabadítja őt a szenvedésétől.”

Ezek után vizsgáljuk meg, hogy tesztelve Szondi elméletét saját döntéseivel, választásával és „sorsával”, mire is jutunk:

Szondi ezt írta: *„Ebben a környezetben apám vallásos emberré nevelt, mégis más tényezőknek is szerepet kellett játszaniuk, hogy a hét fiúgyermekből egyedül én voltam az, aki haláláig (18 éves koromig) mindig elkísértem őt a templomba”*. – Szondi apja szegény családba született, feltételezhető, hogy tanulni szeretett volna, talán szívesebben lett volna lelkész, de valamiből meg kellett élnie, és mert szegény családba született, a cipész–mesterség lett az ő „szociális sorsa”, illetve kényszer–sorsa. De ez utóbbival szemben döntött: felhasználva egyetlen lehetőségét, szabad idejében olvasott és olvasott, és habár nem lehetett rabbi, de a szellemi kapacitását saját döntése/választása szerint nem hagyta kihasználatlanul, hanem bővítette. Fia, Lipót, vallásos lett, mint apja volt, de ez a vallásosság apja halálával mintha véget ért volna – sehol nem találunk utalást arra, hogy Szondi hívő maradt. Érdekes azonban, hogy a zürichi intézet megalakulását követően Szondi kiválasztott munkatársai túlnyomó többségükben teológusok és lelkészek voltak, sőt akadt közöttük egy katolikus szerzetes, aki Szondi halálát követően az Intézet igazgatója lett.

Bár apja hívőnek nevelte Szondit, ő azonban bátyja hatására orvos lett, de ez már nem kényszersors volt, hanem „karakter-sors”, olyan tudatos döntés volt, amelyet ő maga választott.⁹ Szondi életében a legmarkánsabb döntés azonban az ún. „Kasztner-vonattal” kapcsolatos döntés volt, ez életére („sorsára”) szignifikáns döntés volt. Ehhez azonban tudni kell, hogy mi is volt az a bizonyos vonat.

1944 elején, amikor a német hadsereg már észrevehetően meggyengült, Hitler alkudni kezdett az angolokkal, akik nem pusztán elítélték a zsidók tömeges elpusztítását, de amikor erre lehetőségük nyílt, igyekeztek minél több embert megmenteni a biztos gázkamrát

---

⁹ A „karakter-sors” kialakulásában a szignifikáns személlyel, pl. a szülővel, jelen esetben bátyjával való azonosulási folyamat /identifikáció/ hatása nyilvánult meg.

jelentő deportálástól. A németek tízezer teherautót kértek, cserében az Európában még mintegy egymillió életben maradt zsidó Palesztinába való kivándorlásának engedélyezéséért. Bár az angolok ezt az „üzletet” azonnal elutasították, de egy Kasztner Rezső nevű kolozsvári újságíró, aki egy kicsit cionista, egy kicsit kalandor, egy kicsit szélhámos, de zseniális ember volt, elkezdett tárgyalni a Magyarországon állomásozó korrupt német vezetőkkel, akik tudták ugyan, hogy a szabad kivándorlás megvalósíthatatlan, de hagyták magukat megvesztegetni a szabadulásért cserében minden vagyonukat átadó zsidók meneküléséért. A deportálásokhoz rögeszmésen ragaszkodó Eichmann megkerülésével vállalták, hogy titokban engedélyezik a mintegy 150 magyar zsidónak Svájcban át Palesztinába történő kivándorlását. Erre a listára, (amelyet Kasztnernek végül 1600 főre sikerült feltornászni,) az akkori zsidó értelmiségiek, művészek, tudósok legismertebb képviselői szerepeltek, így került rá a listára Szondi Lipót és családjának neve. Ennyit az előzményekről.

A szervezés úgy ment végbe, hogy Kasztner személyesen tárgyalt a jelöltekkel, így Szondival is. Felajánlotta ezt a bizonytalan lehetőséget,¹⁰ őszintén feltárva, hogy a németek megszeghetik ígéretüket, ezért a jelölteknek maguknak kellett eldönteniük: vállalják-e a bizonytalan lehetőséget, vagy elutasítják azt. Mindannyian tudták: bejósolhatatlan, hogy a vonat végállomása hol is lesz: Palesztinában vagy Auschwitzban, a nácik ígéreteiket ritkán tartották be, de választani csupán a biztos gázkamra, vagy a bizonytalan menekülés között lehetett. Szondinak nem volt sok ideje a döntés meghozatalára, állítólag mindössze 48 óra állott rendelkezésére, de döntött, és családjával együtt a vonatot választotta. A vonat persze nem Svájcba ment, hanem Bergen-Belsenbe, ahol a foglyok öt hónapot töltöttek lágerben, amely csak abban különbözött Auschwitztól, hogy a foglyokat nem szisztematikusan pusztították, hanem hagyták őket éhen halni. 1945 februárjának legelején, amikor az amerikaiak felszabadították a lágert, Szondi elmondhatta: jól döntött, amikor kezébe vette sorsát, de most ismét döntenie kellett. Elmélete, az „irányítható fatalizmus” alapján választhatott, menjen-e vissza Magyarországra, menjen-e tovább Palesztinába, vagy Svájcban telepedjen le, utóbbinak engedélyeztetése rendkívül nehéz és bizonytalan kimenetelű volt. Mint tudjuk, Szondi Svájcot választotta. Ha visszatér Magyarországra, akkor mi most nem ülnénk itt, hogy Szondi munkásságáról beszéljünk. 1946-ban a Rákosi-rendszer – Szondi egész munkásságát, akárcsak a pszichológiát – „szubjektív idealista tannak” nyilvánította, és tiltott listára helyezte.

(Elhangzott a PSZINAPSZIS 2010. évi „Utak labirintusa” című konferenciáján.)

---

¹⁰ Kasztner maga sem bízott meg a németek ígéretében, és tartott attól, hogy a vonat végállomása nem Svájcban, hanem Auschwitzban lesz.